

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

การศึกษาเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ ด้วยเหตุนี้รัฐจึงได้ทุ่มเทงบประมาณจำนวนมากในการพัฒนาการศึกษาให้ได้มาตรฐานทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อยกระดับมาตรฐานการศึกษาไทยทุกระดับให้สูงขึ้น อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาของไทยยังมีปัญหามากมาย อาทิ อัตราการเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษา ซึ่งความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษานั้นมีทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ กล่าวคือ มีความไม่เท่าเทียมกันในเชิงปริมาณที่วัดได้จากสัดส่วนการเข้าศึกษาต่อและโอกาสทางการศึกษา ส่วนความไม่เท่าเทียมกันในเชิงคุณภาพนั้นวัดได้จากสัดส่วนของครูต่อนักเรียน คุณภาพของการเรียนการสอน ความพร้อมของอุปกรณ์และเทคโนโลยีการเรียนการสอน ซึ่งยังมีความแตกต่างกันอย่างมาก เมื่อเปรียบเทียบระหว่างสถาบันการศึกษาในกรุงเทพมหานครหรือในเขตเมืองใหญ่กับเขตชนบท (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2549)

ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันประกอบด้วย จังหวัดนราธิวาส ยะลา และปัตตานี ปัญหาการศึกษาถูกซ้ำเติมด้วยสถานการณ์ความไม่สงบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ยืดเยื้อยาวนาน เป็นปัญหาที่ผูกพันกับแนวคิดและอุดมการณ์ มีสาเหตุหลักมาจากเด็กและเยาวชนในพื้นที่ซึ่งไม่ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ขาดความรู้ทั้งทางด้านภาษาไทยที่ใช้ในการสื่อสาร และทักษะอื่นๆ ส่งผลให้ไม่มีศักยภาพพอที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานได้ ประกอบกับการจัดการศึกษาที่ขาดคุณภาพระหว่างการศึกษายาสัมพันธ์กับสายศาสนา ตลอดจนปัญหาความยากจน ทำให้ไม่สามารถศึกษาต่อได้ จึงง่ายต่อการถูกชักนำไปในทางที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐไทย (ศูนย์ข่าวอิสรา, 2550)

ปัญหาการจัดการการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ผ่านมามีลักษณะ 4 ประการ คือ ประการแรก หลงทาง อันสืบเนื่องมาจากนโยบายของรัฐบาลที่ไม่ต่อเนื่อง ประการที่สอง ขาดความสมดุลในการจัดการศึกษาที่ไม่สามารถจัดให้ครบได้ทั้งสี่องค์ประกอบ คือ ด้านศาสนา ความรู้ ภาษา และวัฒนธรรม ประการที่สาม เกิดการแยกตัวของสังคม อันเนื่องจากการพัฒนาให้โรงเรียนปอเนาะเปลี่ยนรูปแบบการจัดการศึกษาเป็น โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามตามนโยบายของรัฐบาล ทำให้

เยาวชนมุสลิมส่วนใหญ่ต้องการศึกษาต่อในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนมุสลิมล้วนๆ และมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตมากกว่า ทำให้เกิดการแยกตัวของชุมชนชาวพุทธ และชุมชนมุสลิมขึ้น ประการสุดท้าย การจัดการศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้อยู่ในสภาพที่รวมศูนย์อยู่ในกรุงเทพมหานคร ทั้งที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะที่แตกต่างจากภาคอื่นๆ มาก ทั้งในเรื่องของศาสนา ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภาษา ดังนั้น กลไกในการจัดการศึกษาของท้องถิ่นในรูปแบบที่ใช้อยู่ทั่วประเทศ เมื่อมาใช้ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงไม่สอดคล้องกับการกระจายอำนาจทางการศึกษาและการปฏิรูป (พลเดช ปิ่นประทีป, 2550)

จึงเห็นได้ว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นโจทย์ที่ยาก และมีความซับซ้อน เพราะนอกจากจะต้องจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดแล้ว ยังต้องเร่งกระจายโอกาสทางการศึกษาให้เกิดความเท่าเทียมและหลากหลาย อีกทั้งยังต้องเร่งพัฒนากำลังคนในสามจังหวัดชายแดน ใต้ให้มีความสามารถ มีองค์ความรู้ที่จำเป็น มีทักษะการคิด ทักษะในการประกอบอาชีพ และมีความสามารถในการแก้ปัญหาให้กับตนเองและสังคมส่วนรวมได้

อย่างไรก็ตาม ในการพัฒนากำลังคนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีคุณลักษณะดังกล่าว จำเป็นต้องมีการกำหนดวิสัยทัศน์ให้มีความชัดเจน ที่สำคัญมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดทิศทางการพัฒนากำลังคนบนความต้องการของประเทศ มิใช่จัดการเรียนรู้ตามความต้องการของผู้เรียนแต่เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้การจัดการศึกษาต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนอีกด้วย อย่างไรก็ตามความท้าทายจากสถานการณ์ดังกล่าว ต้องอาศัยปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญ เช่น วิสัยทัศน์ ความเป็นมืออาชีพ และภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสำคัญ (สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา, 2550)

ดังนั้น เมื่อบริบททางการศึกษาได้เปลี่ยนไป ก่อให้เกิดประเด็นอุบัติใหม่ทางการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มากมาย หากผู้นำทางการศึกษาไม่มีการพัฒนาปรับเปลี่ยนภาวะผู้นำของตนเองให้เหมาะสมกับบริบทที่เป็นอยู่แล้ว คุณภาพของการจัดการศึกษาก็คงเกิดขึ้นไม่ได้อย่างแน่นอน

ตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา มนุษย์ไม่เคยหยุดยั้งที่จะศึกษาให้ได้มาซึ่งรูปแบบภาวะผู้นำที่มีคุณภาพ และมีประสิทธิผลสูงสุดในการปฏิบัติงาน ก่อให้เกิดทฤษฎีภาวะผู้นำมากมาย ทฤษฎีภาวะผู้นำเหล่านี้มีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับ เมื่อทฤษฎีเดิมมีข้อบกพร่องก็ได้มีการศึกษาเพื่อหาทฤษฎีใหม่มาอธิบาย ก่อให้เกิดกระบวนทัศน์ใหม่ (New Paradigm) เกี่ยวกับภาวะผู้นำเรื่อยมา การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำจึงมีความเป็นพลวัตเสมอมา ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 จนปัจจุบัน และสามารถแบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 เป็นปฐมบรรพทในการศึกษาภาวะผู้นำ เริ่มขึ้นในระหว่างปี ค.ศ. 1950-1960 เรียกว่า กลุ่มทฤษฎีลักษณะผู้นำ ซึ่งเชื่อว่าภาวะผู้นำเป็นลักษณะที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด ไม่ได้เกิดจากการฝึกหัด ภายหลัง (Leaders are Born, Not Made) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผู้นำในระยะแรกจึงมีวัตถุประสงค์ เพื่อจำแนกลักษณะของผู้นำที่ต่างจากผู้ตาม ผลการศึกษาดังกล่าวทำให้ได้มาซึ่งคำจำกัดความของคำวลักษณะ (Traits) ที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ อาทิ สถิติปัญญา ความเชื่อมั่นในตนเอง และการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มทฤษฎีพฤติกรรมผู้นำ (ค.ศ. 1960-1970) ซึ่งมีความเชื่อว่า ความสำเร็จในการปฏิบัติงานของผู้นำนั้น มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับสิ่งที่เขาทำหรือปฏิบัติ กล่าวคือ เชื่อว่า ความสำเร็จของผู้นำมาจากสิ่งที่เขาทำมากกว่าลักษณะที่เขาเป็น และเชื่อว่าลักษณะเป็นสิ่งที่ติดตัวมา และเปลี่ยนแปลงได้ยาก ในทางตรงกันข้าม เป็นไปได้ง่ายกว่าที่เราจะเรียนรู้พฤติกรรมที่ทำให้ผู้นำเหล่านั้นประสบความสำเร็จ

กลุ่มที่ 3 คือ กลุ่มทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์ (ค.ศ. 1980-1990) ที่มีแนวคิดว่า ผู้นำจะต้องสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างมีระบบจากสถานการณ์หนึ่ง ไปยังอีกสถานการณ์หนึ่งเพื่อความเหมาะสม ทั้งสถานที่ เวลา และพฤติกรรมที่แสดงออก ซึ่งแตกต่างจากทฤษฎีลักษณะผู้นำและทฤษฎีพฤติกรรมผู้นำที่อธิบายว่าลักษณะของผู้นำมีรูปแบบที่คงที่ตายตัว ทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ทำให้เชื่อว่าการเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพนั้น ผู้นำจำเป็นต้องปรับแบบภาวะผู้นำของตนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ต่างๆ เหล่านั้น

กลุ่มที่ 4 คือ กลุ่มทฤษฎีภาวะผู้นำบูรณาการ ซึ่งเริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1970 โดยนักวิจัยได้พยายามอธิบายว่า ทำไมบางคนจึงเต็มใจทำงานหนัก และพยายามอุทิศตัวเองเพื่อความสำเร็จของกลุ่มหรือองค์กร ทั้งนี้ได้อธิบายเพื่อเชื่อมทฤษฎีลักษณะผู้นำ ทฤษฎีพฤติกรรมผู้นำและทฤษฎีผู้นำตามสถานการณ์เข้าด้วยกัน ก่อให้เกิดทฤษฎีภาวะผู้นำบูรณาการมากมาย อาทิ ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงบารมี (Charismatic Leadership) ทฤษฎีภาวะผู้นำแปลงสภาพ (Transformational Leadership) ภาวะผู้นำแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership) และภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ (Strategic Leadership) เป็นต้น (Lussier and Achuae, 2001)

จากการศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในบริบทของสังคมไทย พบว่า ผู้นำในทุกระดับใช้ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยนในการบริหารงานเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือ บริหารแบบรักษากรณีรักษาสภาพตำแหน่งของตนเอง ขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ขาดวิสัยทัศน์ที่ดี ปฏิบัติงานแบบเดิมๆ เมื่อเข้าสู่ตำแหน่งแล้วก็บริหารงานแบบเดิมๆ ไปเรื่อยๆ ใช้ระบบแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกันระหว่างผู้นำกับผู้ตาม โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ขององค์กรหรือประเทศชาติ (ประทีป บินชัย และ

นิพนธ์ กินาวงศ์, 2547) ในขณะที่ผู้นำแปลงสภาพมีข้อดี คือ กระตุ้นและเปิดโอกาสให้บุคคลมีการพัฒนาตนเองมากขึ้นตามลำดับ ทั้งด้านความต้องการพื้นฐาน ความต้องการทางด้านร่างกาย ความปลอดภัย ความรัก การได้รับการยกย่อง ตลอดจนการแสดงความคิดเห็นริเริ่มสร้างสรรค์ในการพัฒนาองค์กร และเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น มีความเข้าใจและยอมรับความแตกต่างของแต่ละบุคคล กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มองปัญหาหรืออุปสรรคเป็นโอกาสในการพัฒนา แต่มีข้อเสียคือ ผู้นำแปลงสภาพต้องมีความสามารถ มีบารมี และมีพลังเพียงพอในการจูงใจให้ผู้นับตามปฏิบัติตามเงื่อนไข และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

อย่างไรก็ตาม การวิจัยยุคใหม่ พบว่าผู้นำที่สมบรูณ์นั้นเริ่มจากการพัฒนาทางเชาวน์อารมณ์ (Emotional Intelligence) ของผู้นำ มีการเสนอแนวคิดว่าภาวะผู้นำทรงพลัง (Resonant Leadership) ที่ศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ ความตระหนักรู้ต่อตนเอง (Self Awareness) การบริหารจัดการตนเอง (Self Management) ความตระหนักรู้ต่อสังคม (Social Awareness) และการบริหารความสัมพันธ์ (Relationship Management) อีกทั้งเสนอแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำทรงพลังไว้ว่า การพัฒนาภาวะผู้นำทรงพลังนั้นมีขั้นตอนที่สำคัญคือ (1) การวิเคราะห์และค้นพบตัวเองของผู้นำ (2) การสร้างนิสัยและพฤติกรรมใหม่ที่สอดคล้องกับภารกิจ และบทบาทผู้นำ (3) การฝึกฝนนิสัยและพฤติกรรมใหม่จนกลายเป็นนิสัยถาวร และ (4) การพัฒนานิสัยและพฤติกรรมให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของบริบทแวดล้อม รวมทั้งการพัฒนาผู้นับให้มีนิสัยและพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทของแต่ละคนและองค์กร ภาวะผู้นำทรงพลังจึงเป็นความสมดุลระหว่างตัวตนของผู้นำและสังคมรอบข้าง (Boyatzis, and McKee, 2002)

ผู้วิจัยเห็นว่า ภาวะผู้นำทรงพลังมีความสอดคล้องกับบริบทปัจจุบันของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ต้องเผชิญกับสถานการณ์ความรุนแรง และความท้าทายจากประเด็นอุบัติใหม่ทางการศึกษา สถานการณ์ดังกล่าว ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษา ในฐานะผู้นำองค์กรต้องทำงานหนักมากขึ้นเพื่อนำพาองค์กรให้ผ่านพ้นวิกฤตไปให้ได้ ก่อให้เกิดความเครียด ความอ่อนล้าเหนื่อยหน่ายและกังวล ทำให้เกิดภาวะอ่อนแรง อันส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานโดยภาพรวม ในขณะที่ไม่มีผู้ใด หรือ สัญญาณใดๆ บอกได้ว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จะยุติลงเมื่อใด ซึ่งหมายความว่าผู้บริหารสถานศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องจมอยู่กับความหวาดกลัว ความเครียด ความอ่อนล้าอย่างไม่มีสิ้นสุด สถานการณ์ดังกล่าวนี้จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำองค์กรให้เกิดการเรียนรู้ที่จะสามารถทรงพลังของตนเองไว้เพื่อจะได้สามารถส่งพลังดังกล่าวไปยังบุคคลรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นบุคคลในองค์กรของตนเองหรือชุมชนรอบ

จึงเห็นได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดและมีอิทธิพลต่อคุณภาพการจัดการศึกษา ความสำเร็จของสถานศึกษาไม่ได้เกิดขึ้นด้วยเหตุมหัศจรรย์แต่เกิดจากศักยภาพภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ภาวะผู้นำจึงเป็นกลไกที่สำคัญที่สุดในการบริหารให้บรรลุเป้าหมายและวิสัยทัศน์ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาเรื่อง รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยด้านพลังที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทรงพลังทางการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อนำผลการศึกษามาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป

คำถามวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีคำถามวิจัยที่สำคัญ ดังนี้

1. รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น ของปัจจัยด้านพลังที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทรงพลังทางการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีลักษณะอย่างไร
2. องค์ประกอบของภาวะผู้นำทรงพลังทางการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วยองค์ประกอบใดบ้าง
3. ปัจจัยด้านพลังมีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำทรงพลังทางการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ทั่วไป

เพื่อตรวจสอบรูปแบบสมมติฐานที่สร้างขึ้นและเพื่อศึกษาอิทธิพลของปัจจัยด้านพลังที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทรงพลังทางการศึกษา ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. วัตถุประสงค์เฉพาะ

- 2.1 เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์
- 2.2 เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำทรงพลังทางการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2.3 เพื่อศึกษาปัจจัยด้านพลังที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทรงพลังทางการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

สมมติฐานการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดสมมติฐานในการวิจัย ดังนี้

1. สมมติฐานหลัก

รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยด้านพลังกับภาวะผู้นำทรงพลังทางการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

2. สมมติฐานย่อย

2.1 องค์ประกอบของภาวะผู้นำทรงพลังทางการศึกษา ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย ความตระหนักรู้ต่อตนเอง การบริหารจัดการตนเอง ความตระหนักรู้ต่อสังคม และการบริหารความสัมพันธ์

2.2 ปัจจัยด้านพลังมีอิทธิพลทั้งทางอ้อม และอิทธิพลรวมต่อภาวะผู้นำทรงพลังทางการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

ผู้วิจัยคาดหวังว่าการวิจัยครั้งนี้จะมีคุณค่าและมีประโยชน์ ดังนี้

1. ผลการวิจัยจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการนำไปพัฒนาเป็นนวัตกรรมในการพัฒนาภาวะผู้นำทรงพลังทางการศึกษาแก่ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. ผลการวิจัยจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการวิจัยเกี่ยวกับองค์กรทรงพลัง (Resonant Organization) ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในโอกาสต่อไป

3. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำไปใช้เผยแพร่เพื่อก่อให้เกิดพลวัตในการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำในสถานศึกษาต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัย เรื่อง รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยด้านพลังที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทรงพลังทางการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้เป็น ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส จำนวน 925 คน และสุ่มเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 564 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ในการศึกษาครั้งนี้เน้นการศึกษาพฤติกรรม และรูปแบบการภาวะผู้นำทางการศึกษาตามแนวคิดภาวะผู้นำทรงพลัง ของ Boyatzis, McKee (2002) เท่านั้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัย เรื่อง รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยด้านพลังที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทรงพลังทางการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของภาวะผู้นำทรงพลังทางการศึกษา พฤติกรรมของผู้นำทรงพลัง ตลอดจนปัจจัยด้านพลังที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทรงพลังทางการศึกษา จากงานวิจัยเอกสารทั้งในและต่างประเทศ เพื่อนำมาวิเคราะห์และกำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

องค์ประกอบของภาวะผู้นำทรงพลัง

ผู้วิจัยยึดองค์ประกอบภาวะผู้นำทรงพลังทางการศึกษาตามแนวคิดของ Boyatzis, McKee (2002) ดังนี้

ภาวะผู้นำทรงพลัง คือ ความสามารถของผู้นำในการสร้างแรงจูงใจและแรงบันดาลใจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา หรือผู้ตาม ได้ดีและยาวนาน

Boyatzis, McKee (2002) ได้สรุปองค์ประกอบสำคัญของภาวะผู้นำทรงพลังไว้ดังนี้

ภาวะผู้นำทรงพลัง ประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. ความตระหนักรู้ต่อตนเอง (Self Awareness) ประกอบด้วย
  - 1.1 การตระหนักรู้ต่ออารมณ์ตนเอง (Emotional Self Awareness)
  - 1.2 การประเมินตนเองอย่างถูกต้อง (Accurate Self Awareness)
  - 1.3 ความมั่นใจตนเอง (Self Confident)
2. การบริหารจัดการตนเอง (Self Management) ประกอบด้วย
  - 2.1 การควบคุมอารมณ์ตนเอง (Self Control)
  - 2.2 ความโปร่งใส (Transparency)
  - 2.3 ความสามารถในการปรับตัว (Adaptability)
  - 2.4 ความมุ่งมั่นในความสำเร็จ (Achievement)
  - 2.5 ความคิดริเริ่ม (Initiative)
  - 2.6 การมองโลกในแง่ดี (Optimism)
3. ความตระหนักรู้ต่อสังคม (Social Awareness) ประกอบด้วย
  - 3.1 ความเอาใจใส่ (Empathy)
  - 3.2 ความตระหนักรู้ต่อองค์กร (Organization Awareness)
  - 3.3 การบริการ (Service)
4. การบริหารความสัมพันธ์ (Relationship Management) ประกอบด้วย
  - 4.1 การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration)
  - 4.2 การมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น (Influence)
  - 4.3 การสร้างผู้นำใหม่ (Ability to Develop Others)
  - 4.4 การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Ability to Act Catalyst for Changes)
  - 4.5 การบริหารความขัดแย้ง (Conflict Management)
  - 4.6 การสร้างทีมที่มีประสิทธิภาพ (Teamwork and Collaboration)

พฤติกรรมของผู้นำทรงพลังทางการศึกษา

พฤติกรรมของผู้นำทรงพลังทางการศึกษาตามแนวคิดของ Boyatzis, McKee (2002) ซึ่ง Aung Tun Thet (2004) ได้ศึกษาพบว่า ผู้นำทรงพลังจะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมใน 4 รูปแบบ ดังนี้

1. แบบให้วิสัยทัศน์ (Visionary) โดยที่ผู้นำให้วิสัยทัศน์จะชี้จุดหมายที่กลุ่มจะเดินไป แต่ไม่บอกว่าจะไปถึงจุดหมายนั้นได้โดยวิธีใด โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกได้คิดริเริ่ม ทดลอง และรับการเสี่ยง

ที่ควบคุมได้ ความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจแก่คนอื่น (Inspirational Leadership) คือ ทักษะที่ผู้นำประเภทนี้ต้องมีคือ ความสามารถในการส่งเสริมผู้อื่น (Develop Others) การรู้จักอารมณ์ของตนเอง (Emotional Awareness) และการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (Empathy)

2. แบบครูฝึก (Coaching) จะมุ่งทำให้คนอื่นค้นพบจุดอ่อนและจุดแข็งของตน และเชื่อมโยงจุดอ่อนและจุดแข็งเหล่านั้นกับความใฝ่ฝันทั้งด้านส่วนตัวและอาชีพ ทักษะที่ผู้นำประเภทนี้ต้องมีคือ ความสามารถในการส่งเสริมผู้อื่น รู้จักอารมณ์ของตนเอง และเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

3. แบบส่งเสริมความร่วมมือ (Affiliative) ผู้นำประเภทนี้เป็นตัวอย่างของการใช้ทักษะว่าด้วยการร่วมมือ (Collaboration) ในทางปฏิบัติสิ่งที่ผู้นำประเภทนี้ให้ความสำคัญที่สุด คือ การส่งเสริมความสามัคคี และการมีความสัมพันธ์อย่างเป็นมิตร เน้นเอาใจใส่ ความต้องการด้านอารมณ์ของบุคลากรด้วยการใช้ทักษะความเห็นอกเห็นใจ

4. แบบประชาธิปไตย (Democratic) ผู้นำแบบประชาธิปไตยใช้ทักษะ 3 ประการ คือ การทำงานเป็นทีมและการร่วมมือ (Teamwork and Collaboration) การบริหารความขัดแย้ง (Conflict Management) และการสร้างอิทธิพลเหนือคนอื่น (Influence) ผู้นำประเภทนี้เป็นนักฟังที่ขอดูแลและเป็นนักให้ความร่วมมือตัวจริง รู้วิธีบรรเทาความขัดแย้งและสร้างความสามัคคี ทักษะอีกประการหนึ่งคือความเห็นอกเห็นใจ

ปัจจัยด้านพลังที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทรงพลังทางการศึกษา

ในการศึกษาปัจจัยด้านพลังที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทรงพลังทางการศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาจากแนวคิดต่างๆ จาก French and Raven (1959), Boyatzis (1982), Intarak, Choomsak (2005) ประเวศ วะสี (2547) และอรรถสิทธิ์ หัสถิธรรม (2547) ทำให้สามารถสังเคราะห์ปัจจัยด้านพลังที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทรงพลังทางการศึกษา ใน 2 กลุ่ม คือ

1. พลังในตนเอง (Personal Power) ซึ่งประกอบด้วย
  - 1.1 พลังทางกายภาพ (Physical Power)
  - 1.2 พลังทางจิตวิญญาณ (Spiritual Power)
  - 1.3 พลังทางสติปัญญา (Intellectual Power)
2. พลังทางสังคม (Social Power) ซึ่งประกอบด้วย
  - 2.1 พลังการเมือง (Political Power)
  - 2.2 พลังสื่อมวลชน (Media Power)

2.3 พลังเครือข่าย (Network Power)

2.4 พลังศาสนาและวัฒนธรรม (Religious and Cultural Power)

ซึ่งตัวแปรทั้งหมดสามารถแสดงได้ดังตาราง 1-3

ตาราง 1 กลุ่มตัวแปรแฝงภายนอกและตัวแปรสังเกตของปัจจัยด้านพลัง

ตัวแปรแฝงภายนอก	ตัวแปรสังเกตได้
1. พลังในตัวเอง (Personal Power : perso)	X1 = พลังกายภาพ X2 = พลังจิตวิญญาณ X3 = พลังสติปัญญา
2. พลังทางสังคม (Social Power : socpo)	X4 = พลังการเมือง X5 = พลังสื่อมวลชน X6 = พลังเครือข่าย X7 = พลังศาสนาและวัฒนธรรม

ตาราง 2 กลุ่มตัวแปรแฝงภายในและตัวแปรสังเกตได้ที่เป็นองค์ประกอบของภาวะผู้นำทรงพลังทางการศึกษา

ตัวแปรแฝงภายใน	ตัวแปรสังเกตได้
1. ความตระหนักรู้ต่อตนเอง (Self Awareness : selfaw)	Y1 = การตระหนักในอารมณ์ของตนเอง Y2 = การตระหนักในจุดแข็งและจุดอ่อนของตนเอง Y3 = ความมั่นใจในตนเอง
2. การบริหารจัดการตนเอง (Self Management : selfaw)	Y4 = การควบคุมอารมณ์ของตนเอง Y5 = ความโปร่งใส Y6 = การปรับตัวให้ทันการเปลี่ยนแปลง Y7 = การมุ่งมั่นในความสำเร็จ Y8 = การริเริ่มสร้างสรรค์ Y9 = การมองโลกในแง่ดี
3. ความตระหนักรู้ต่อสังคม (Social Awareness : socaw)	Y10 = การเข้าใจผู้อื่น Y11 = การตระหนักในบทบาทขององค์กร Y12 = การบริการ
4. การบริหารความสัมพันธ์ (Relationship Management : relama)	Y13 = การสร้างแรงจูงใจ Y14 = การสร้างอิทธิพลเหนือผู้อื่น Y15 = การสร้างผู้นำใหม่ Y16 = การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง Y17 = การบริหารความขัดแย้ง Y18 = การสร้างทีมที่มีประสิทธิภาพ

ตาราง 3 ตัวแปรแฝงภายในและตัวแปรสังเกตของพฤติกรรมผู้นำทรงพลังทางการศึกษา

ตัวแปรแฝงภายใน	ตัวแปรสังเกตได้
พฤติกรรมผู้นำทรงพลังทางการศึกษา (Educational Resonant Leaders Behaviors: reslebe)	Y19 = การมีวิสัยทัศน์ทางการศึกษาชัดเจน Y20 = การสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่น ปฏิบัติงานด้านการศึกษา Y21 = การสอนงานด้านการการศึกษา ให้ผู้อื่นด้วยความเต็มใจ Y22 = การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นแสดง ความสามารถทางการศึกษาเต็มที่ Y23 = การทำงานเป็นทีม

ซึ่งตัวแปรแฝงภายในและตัวแปรสังเกตได้ สามารถแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรทั้งหมด
 ได้ตามรูปแบบสมมติฐานได้ ดังภาพประกอบ 1

ปัจจัยภายนอก

ပိတောက်...
(person)

အိမ်...
(selfaw)

အိမ်...
(scima)

အိမ်...
(relelebe)

အိမ်...
(socaW)

အိမ်...
(relama)

အိမ်...
(sopu)

အိမ်...
ပိတောက်...

Prince of Songkla University
Pattani Campus

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้การสื่อสารในการวิจัยครั้งนี้ตรงกันระหว่างผู้วิจัยและผู้อ่าน จึงขอนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

1. **รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น** หมายถึง รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปัจจัยด้านพลังที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทรงพลังทางการศึกษา โดยการเขียนเป็นแผนภาพแสดงความสัมพันธ์เป็นรูปแบบสมมติฐาน

2. **พลัง** หมายถึง สิ่งที่อยู่ในตัวบุคคล กลุ่มคน ซึ่งอาจเกิดจากการกระทำ การฝึกฝน และสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือที่ก่อให้เกิดผลต่างๆ ได้ หนึ่งคำว่า พลัง ใช้ได้ทั้งพลัง หรือพลังอำนาจ แต่ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้คำว่า พลัง

3. **ภาวะผู้นำทรงพลัง** หมายถึง ความสามารถของผู้นำในการสร้างแรงจูงใจ แรงบันดาลใจ ให้เกิดกับผู้ใต้บังคับบัญชา หรือผู้ตามได้ดีและยาวนาน

4. **องค์ประกอบของภาวะผู้นำทรงพลัง** หมายถึง องค์ประกอบของภาวะผู้นำทรงพลังตามแนวคิดของ Boyatzis, McKee (2002) ประกอบด้วย ความตระหนักรู้ต่อตนเอง การบริหารจัดการตนเอง ความตระหนักรู้ต่อในสังคม และการบริหารความสัมพันธ์

5. **ความตระหนักรู้ต่อตนเอง** หมายถึง การรับรู้และเข้าใจในการกระทำของตนเอง ตลอดเวลา สืบเกิดได้จากการตระหนักในอารมณ์ของตนเอง การตระหนักในจุดแข็ง จุดอ่อนของตนเอง และความมั่นใจในตนเอง

6. **การบริหารจัดการตนเอง** หมายถึง การจัดการตนเองให้เกิดพฤติกรรมที่ดี สืบเกิดได้จากการควบคุมอารมณ์ของตนเอง ความซื่อสัตย์สุจริต การปรับตัวให้ทันการเปลี่ยนแปลง ความมุ่งมั่นในความสำเร็จ การริเริ่มสร้างสรรค์ และการมองโลกในแง่ดี

7. **ความตระหนักรู้ต่อสังคม** หมายถึง การร่วมรับรู้การเปลี่ยนแปลง และเป็นไปขององค์กรและสังคม สืบเกิดได้จากการเข้าใจผู้อื่น การตระหนักในบทบาทขององค์กรที่มีต่อสังคมและการบริการ

8. **การบริหารความสัมพันธ์** หมายถึง การจัดการเพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีระหว่างผู้นำและบุคคลอื่นๆ ในองค์กร สืบเกิดได้จากการจูงใจ การสร้างอิทธิพลเหนือผู้อื่น การสร้างผู้นำใหม่ การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง การบริหารความขัดแย้ง และการสร้างทีมที่มีประสิทธิภาพ

9. **ปัจจัยด้านพลัง** หมายถึง ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทรงพลังอันเนื่องมาจากพลังในด้านต่างๆ อันประกอบด้วย พลังในตนเอง และพลังทางสังคม

10. **พลังในตนเอง** หมายถึง พลังที่ปรากฏในตัวบุคคลนั้น อาจจะมีมาแต่กำเนิดหรือพัฒนาขึ้นมาใหม่ก็ได้ สังกตได้จากพลังทางกายภาพ พลังทางจิตวิญญาณ และพลังทางสติปัญญา

10.1 **พลังทางกายภาพ** หมายถึง พลังของผู้นำที่เกิดจากการมีสุขภาพและอนามัยที่ดี สังกตได้จาก สุขภาพที่แข็งแรง บุคลิกภาพที่ดีและความสามารถในการเคลื่อนไหว

10.2 **พลังทางจิตวิญญาณ** หมายถึง พลังที่เกิดจากการพัฒนาค่านิยม และเจตคติ ที่ถูกต้อง สังกตได้จากการมีสมาธิ ความเสียสละ และความเข้าใจในเพื่อนมนุษย์

10.3 **พลังทางสติปัญญา** หมายถึง พลังที่เกิดจากความสามารถของสมอง ในการสร้าง วิสัยทัศน์ การตัดสินใจ และการแก้ปัญหาของบุคคล สังกตได้จากความสามารถในการตัดสินใจ ความมีเหตุผล และการใช้ความรู้ในการจัดการ

11. **พลังทางสังคม** หมายถึง พลังอันเกิดจากการรวมตัวกันของคนในสังคมหรือชุมชน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่ง ได้แก่ พลังการเมือง พลังสื่อมวลชน พลังเครือข่าย และพลังทางศาสนาและวัฒนธรรม

11.1 **พลังการเมือง** หมายถึง พลังที่เกิดจากการรวมตัวกันทางการเมืองของกลุ่มคนในท้องถิ่น

11.2 **พลังสื่อมวลชน** หมายถึง พลังที่เกิดจากสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ หรือการให้ข้อมูลต่างๆ

11.3 **พลังเครือข่าย** หมายถึง พลังที่เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มคน เพื่อปฏิบัติการกิจให้ลุล่วง

11.4 **พลังศาสนาและวัฒนธรรม** หมายถึง พลังที่เกิดจากการความเชื่อในหลักธรรม คำสอนทางศาสนาที่ตนนับถือ ตลอดจนการปฏิบัติที่สืบต่อกันมา

12. **จังหวัดชายแดนภาคใต้** หมายถึง พื้นที่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันประกอบด้วย จังหวัดนราธิวาส ยะลา และปัตตานี

13. **ผู้บริหารสถานศึกษา** หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

14. **ตัวแปรแฝง** หมายถึง เป็นตัวแปรที่วัดค่าโดยตรงไม่ได้ (Unmeasured Variables)

15. **ตัวแปรสังเกตได้** หมายถึง เป็นตัวแปรที่สามารถวัดค่าได้โดยตรง (Observed Variables) และเป็นตัวชี้บ่งถึงความมีอยู่จริงของตัวแปรแฝง

16. **อิทธิพลทางตรง** หมายถึง อิทธิพลเชิงสาเหตุของตัวแปรเหตุที่เป็นปัจจัยด้านพลังที่ส่งผลโดยตรงต่อตัวแปรผล ซึ่งได้แก่ ภาวะผู้นำทรงพลังทางการศึกษา

17. **อิทธิพลทางอ้อม** หมายถึง อิทธิพลเชิงสาเหตุของตัวแปรเหตุที่เป็นปัจจัยด้านพลังที่ส่งผลต่อตัวแปรผล ซึ่งได้แก่ ภาวะผู้นำทรงพลังทางการศึกษาผ่านตัวแปรอื่นๆ

18. **อิทธิพลรวม** หมายถึง ผลรวมของอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผลต่อตัวแปรผล ซึ่งได้แก่ ภาวะผู้นำทรงพลังทางการศึกษา

19. **ผู้บริหารสถานศึกษา** หมายถึง ผู้บริหารโรงเรียนขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ จังหวัดนราธิวาส ยะลา และปัตตานี

20. **การศึกษาขั้นพื้นฐาน** หมายถึง การจัดการศึกษาที่ต่ำกว่าระดับอุดมศึกษา

Prince of Songkla University
Pattani Campus